

УДК 342.114.5:327.39

DOI <https://doi.org/10.26661/hst-2026-28-105-09>

АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ МОРАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ЦИФРОВОГО СОЦІУМУ

КОЧЕТОВ, ЛЕОНІД¹

Анотація

У статті здійснено філософсько-правовий аналіз трансформації ціннісних орієнтирів сучасного суспільства в умовах інтенсивної цифровізації. Автор обґрунтовує тезу, що цифрова трансформація не є лише технічним процесом, а виступає фундаментальним онтологічним викликом, що спричиняє глибоку аксіологічну кризу. Основна увага приділяється виявленню та аналізу колізій між статичною природою законодавства та динамічним характером цифрової моралі, що особливо гостро проявляється в українському соціокультурному контексті. Досліджено еволюцію концепту «свобода» у віртуальному просторі – від раннього цифрового лібертаріанства до формування «цифрового Левіафана», де механізми алгоритмічного контролю та тотального моніторингу вступають у суперечність із моральною автономією особистості. Деталізовано дилему між приватністю та прозорістю, де впровадження концепції «держави у смартфоні» створює ризики об'єктивації людини та перетворення її на «цифровий ресурс», що корелює з ідеями М. Гайдеггера про сутність техніки як «поставу». Особливий акцент зроблено на питанні справедливості в добу панування алгоритмів штучного інтелекту. Виявлено моральну колізію, пов'язану із розмиванням суб'єктності та відповідальності у правовому полі, коли автоматизовані системи приймають рішення, що мають доленосний вплив на індивіда. Аналізується феномен «цифрової солідарності» в Україні як позитивний прояв мережевої етики в умовах війни, який, водночас, межує з деструктивними явищами кібер-булінгу та «цифрового самосуду». Автор стверджує, що правова система України має еволюціонувати в бік «етичного дизайну», де людська гідність виступає головним аксіологічним критерієм оцінки будь-якої технологічної інновації. У висновках підкреслюється, що розв'язання окреслених колізій можливе лише через утвердження принципів цифрового гуманізму. Запропонована концептуальна основа для побудови діалогу між законодавцями, розробниками технологій та громадянським суспільством задля гармонізації морально-правових відносин у цифрову епоху. Перспективи подальших досліджень пов'язуються з необхідністю розробки нової теорії «цифрових прав» людини, які б гарантували збереження її суб'єктності в умовах тотальної алгоритмізації соціального простору.

Ключові слова: аксіологія, цифрова мораль, правова колізія, цифровий соціум, приватність, штучний інтелект, цифрова солідарність, гуманізм, Україна.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку людства характеризується не просто стрімким технологічним прогресом, а фундаментальною трансформацією самого способу людського буття. Цифровізація виступає не як зовнішній інструментарій, а як новий «життєвий світ», що докорінно переформатовує традиційну аксіологічну вертикаль. У цьому контексті ми спостерігаємо глибоку кризу: цінності, що століттями вважалися непорушними – такі як приватність особистості (інтимність), недоторканність авторства та територіальний суверенітет – проходять через горнило цифрових перетворень, де вони або втрачають свій первісний зміст, або вступають у гострий конфлікт із новими технологічними імперативами.

Філософське осмислення цієї кризи вимагає розуміння того, що людина в цифровому соціумі перестає бути автономним суб'єктом і все

частіше розглядається як об'єкт алгоритмічного управління. Як зазначав Мартін Гайдеггер у своїй праці «Питання про техніку», сутність сучасної техніки полягає у «поставі» (*Gestell*), який «змушує людину розглядати все буття (і себе саму) лише як "стоячий резерв" або ресурс» (Гайдеггер, 1996). У цифровому вимірі цим ресурсом стають наші дані, емоції та увага, що створює загрозу дегуманізації та вимивання етичного начала з правових відносин. Право за своєю природою статичне, воно не встигає за динамікою «цифрового буття», що породжує стан правової аномії, де старі норми вже не діють, а нові ще не набули моральної легітимності.

Для України зазначена проблематика набуває особливої гостроти та специфічного екзистенційного забарвлення. Процеси диджиталізації в нашій державі відбуваються в умовах повномасштабної війни, що робить аксіологічний вибір між безпекою та свободою не теоретичною дискусією, а питанням національного виживання. Цифровий простір стає одночасно полем битви

¹ Житомирський державний університет імені Івана Франка (Житомир, Україна)
E-mail: leonid150970@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6497-644X>

за суверенітет і простором, де під тиском воєнної необхідності правові гарантії прав людини можуть вступати в суперечність із суспільною мораллю та вимогами державної безпеки. Це вимагає від нас пошуку нового синтезу, де цифрова трансформація не нівелювала б людську гідність, а ставала б інструментом її захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних наукових розвідок свідчить про глибокий інтерес до трансформації морально-правових цінностей у цифрову епоху. Фундаментальні аспекти цієї проблематики закладені в працях таких західних мислителів, як Зигмунт Бауман, який досліджував «плинність» моральних норм у сучасному світі (Бауман, 2013), та Лучано Флоріді, чия концепція «інфосфери» стала базою для сучасної інформаційної етики (Floridi, 2021). Питання цифрового контролю та «наглядового капіталізму» детально висвітлені у роботах Шосани Зубофф (Зубофф, 2022), яка вказує на загрозу автономії особистості з боку алгоритмічних систем. Зокрема, вона підкреслює, що цифрова архітектура спрямована на «передбачення та модифікацію людської поведінки», що створює принципово нову колізію між правом на самовизначення та технологічним детермінізмом.

В українському науковому дискурсі акцент зміщується на адаптацію правової системи до умов диджиталізації та викликів інформаційної війни. Праці таких вітчизняних дослідників, як О. Баранова, О. Костенко, М. Дубняка, О. Головка, О. Даниль'яна, О. Дзьобаня, Н. Кушакової-Костицької (Баранов, Костенко, Дубняк&Головка, 2024; Даниль'ян&Дзьобань, 2021; Кушакова-Костицька, 2019) та С. Максимова (Максимов, 2019), розкривають філософсько-правові аспекти віртуалізації суспільства та трансформації морально-правових норм у мережевому середовищі. Як зазначає український філософ О. Хома, у сучасному соціумі відбувається «зіткнення класичних антропологічних ідеалів із новими технологічними реаліями», де право часто перетворюється на інструментальний додаток до технології (Хома, 2022, с. 45–58). Особлива увага в українських публікаціях останніх років приділяється етиці використання штучного інтелекту (ШІ) та правовим колізіям «держави у смартфоні», де за зручністю сервісів часто губиться аксіологічний вимір приватності та людської гідності (Радутний, 2020, с. 360–365; Барбашин).

Метою статті є теоретико-філософське обґрунтування аксіологічних трансформацій

у цифровому соціумі та виявлення природи морально-правових колізій, що виникають у процесі диджиталізації сучасної України.

Основні завдання дослідження спрямовані на: 1) Виявлення та аналіз колізій між статичною природою законодавства та динамічним характером мережевого суспільства і цифрової моралі. 2) Дослідження еволюції концепту «свобода» від цифрового лібертаріанства до формування «цифрового тоталітаризму». 3) Визначення моральних колізій, пов'язаних із розмиванням суб'єктності та відповідальності у правовому полі. 4) Визначення суперечностей між механізмами алгоритмічного контролю та тотальним моніторингом і моральною автономією особистості. 5) Аналіз ризиків об'єктивації людини та перетворення її на «цифровий ресурс» в умовах впровадження концепції «держави у смартфоні». 6) Обґрунтування концептуальної основи для побудови діалогу між законодавцями, розробниками технологій та громадянським суспільством задля гармонізації морально-правових відносин у цифрову епоху.

Зазначені аспекти дослідження сприятимуть формуванню нової теорії «цифрових прав» людини, яка гарантуватиме збереження її суб'єктності в умовах тотальної алгоритмізації соціального простору.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні інноваційних методологічних підходів, сукупності філософських та загальнонаукових методів, зокрема: діалектичного і феноменологічного, структурно-функціонального і порівняльно-історичного, системно-синергетичного та інформаційного аналізу, аксіологічного та соціокультурного підходів, методів аналізу та синтезу, індукції й дедукції, теоретико-правового прогнозування, а також принципів детермінізму й об'єктивності, єдності історичного та логічного, цілісності й всебічності та інших. Осмислення поставлених завдань здійснено у контексті філософсько-правової парадигми розуміння нової моделі суспільства, в межах якої розкриваються аксіологічні виміри морально-правової проблематики цифрового соціуму в широких смислових вимірах його буття, світоглядних аспектах ґносеологічних, онтологічних та аксіологічних знань.

Виклад основного матеріалу. На зорі свого розвитку цифровий простір мислився як територія абсолютної свободи, своєрідна «цифрова утопія», де відсутність державних кордонів та жорсткого правового регулювання мала б сприяти повній

самореалізації особистості. Однак сучасний етап розвитку цифрового соціуму демонструє зворотню тенденцію: перехід від хаотичного лібертаріанства до формування «цифрового Левіафана». Це поняття описує ситуацію, де держава та корпорації, використовуючи алгоритми, створюють систему тотального моніторингу, яка хоч і базується на законі, але часто входить у клінч із моральним розумінням свободи. Як зазначав Мішель Фуко у праці «Наглядати і карати», суб'єкт, перебуваючи в полі зору, але не бачачи того, хто спостерігає, «стає об'єктом інформації, але ніколи не є суб'єктом комунікації» (Фуко, 1998). У цифровому вимірі це означає, що наша свобода вибору часто є лише ілюзією, сформованою алгоритмічними фільтрами та «бульбашками інформації».

Аксіологічна колізія тут полягає у зміні вектору свободи: від «позитивної свободи» (права на самовираження) до необхідності «негативної свободи» (захисту від маніпулятивного впливу та кіберзагроз). В Україні ця проблема набуває специфічного забарвлення через необхідність балансування між демократичними цінностями та вимогами воєнного стану. Законодавство, що обмежує поширення певної інформації задля національної безпеки, формально відповідає букві закону, проте в цифровій площині воно породжує етичну дилему: де закінчується необхідний захист держави і починається цензура, що нівелює право громадянина на правду?

Більше того, у цифровому соціумі свобода слова дедалі частіше стикається з феноменом «диктатури натовпу» або культури скасування. Це створює парадоксальну ситуацію: правова норма гарантує право на думку, але цифрова мораль (або її специфічні групові форми) карає за «неправильні» висловлювання через публічне цькування. Виникає колізія між правом на захист гідності та свободою вираження поглядів. Зігмунт Бауман влучно зауважував, що у «плинні часи» життя в епоху непевності «усе, що сьогодні вважається правильним, завтра може стати анахронізмом» (Бауман, 2013), що робить цифрову свободу надзвичайно крихкою та залежною від миттєвих настроїв мережевої спільноти.

Таким чином, аксіологічний вимір свободи в українському цифровому суспільстві зміщується від безвідповідального самовиявлення до етики відповідальності. Ми спостерігаємо народження нового суспільного договору, де громадянин погоджується на певні обмеження своєї цифрової свободи в обмін на безпеку та порядок,

проте це створює постійну напругу між правовим примусом та моральною автономією особистості. Питання полягає в тому, чи зможе українське право стати «щитом» для свободи, а не лише інструментом її обмеження в руках «цифрового Левіафана».

У цифровому суспільстві категорія приватності зазнає чи не найбільш радикальної аксіологічної деформації. Якщо в класичній ліберальній традиції приватна сфера вважалася недоторканим простором автономії особистості, то сучасний цифровий соціум висуває новий імператив – тотальну прозорість. В Україні цей процес набув унікальних масштабів завдяки стрімкому впровадженню концепції «держава у смартфоні». Правова норма тут спрямована на максимальну формалізацію та оцифровування соціальних послуг, що, з одного боку, мінімізує корупційні ризики, а з другого – створює ситуацію, де людина стає «прозорою» для державної машини. Як зазначав Жан Бодріяр, ми живемо у світі, де «стає все більше й більше інформації і все менше й менше сенсу» (Бодріяр, 2004), а цифрові дані про особу починають важити більше, ніж її реальна життєва складність.

Колізія між правом і мораллю в цьому питанні полягає у суперечності між технологічною доцільністю та етичною потребою в «цифровій тіні». З погляду права, збір біометричних даних, моніторинг пересувань та цифровізація медичних карток є законними інструментами ефективного адміністрування. Проте з погляду аксіології виникає питання: чи не веде така «прозорість» до відчуження людини від її власної ідентичності? Коли кожен крок громадянина фіксується алгоритмами, зникає простір для спонтанності та приватної помилки, що є невід'ємною частиною людської свободи. Ми спостерігаємо конфлікт цінностей: ефективність і комфорт проти автономії та інтимності.

Особливого драматизму ця дилема набуває в контексті воєнного стану в Україні. Моральна норма «свій – чужий» та вимога суспільної безпеки змушують громадян добровільно відмовлятися від значної частини своєї приватності. Виникає етичний парадокс: те, що в мирний час вважалося б неприпустимим втручанням у приватне життя, під час війни сприймається як патріотичний обов'язок (наприклад, використання застосунків для відстеження геолокації чи повідомлень про небезпеку). Проте право має чітко встановити межі: чи стануть ці тимчасові обмеження новою нормою після перемоги? Аксіологічний

вимір тут полягає у запобіганні дегуманізації, де людина перестає бути суб'єктом і перетворюється на елемент великої бази даних.

Більше того, у цифровій реальності приватність перестає бути індивідуальною справою і стає колективною відповідальністю. Колізія виникає там, де моральне право особи на «забуття» (right to be forgotten) стикається з вічною пам'яттю цифрових архівів та соціальних мереж. Філософ Ганс Йонас у праці «Принципи відповідальності» наголошував на необхідності передбачати довгострокові наслідки технологічних рішень (Йонас, 2001). У нашому випадку це означає, що правова система України має не лише захищати дані сьогодні, а й гарантувати, що «цифровий слід», залишений людиною в молодості чи в специфічних обставинах війни, не стане для неї довічним тавром у майбутньому.

Завершуючи розгляд цієї дилеми, зазначимо, що в українському соціумі формується специфічне ставлення до прозорості. Остання сприймається як інструмент справедливості (контроль за чиновниками), але водночас викликає екзистенційний страх перед «цифровим концтабором». Подолання цієї колізії можливе лише через переосмислення права на приватність не як «схованки» від закону, а як необхідної умови збереження людської гідності в дегуманізованому цифровому середовищі. Аксіологія цифрового соціуму має базуватися на принципі: дані належать людині, а не алгоритму чи державі.

Перехід до цифрового соціуму ознаменувався спробою делегувати функцію встановлення справедливості математичним алгоритмам та штучному інтелекту. Аксіологічна привабливість цієї ідеї полягає в ілюзії «чистої об'єктивності»: машина не бере хабарів, не має емоцій і діє за чітко заданим кодом. Однак тут виникає глибока морально-правова колізія: право ґрунтується на принципі індивідуалізації та врахування контексту, тоді як алгоритм працює зі статистичними закономірностями. Як зазначав Ганс Йонас, технологічна цивілізація потребує нової етики відповідальності, оскільки масштаб наслідків наших технічних рішень перевищує нашу здатність їх передбачити (Йонас, 2001). У правовому полі України це проявляється в дискусіях щодо можливості використання ШІ в судовій системі або при прийнятті адміністративних рішень.

Основна аксіологічна проблема «машинної справедливості» полягає у розмиванні суб'єктності. Традиційна мораль вимагає наяв-

ності суб'єкта, який несе відповідальність за вчинок. Якщо рішення, що має правові наслідки для людини, приймається алгоритмом, виникає «вакуум відповідальності». Хто є морально відповідальним за помилку ШІ – програміст, дата-саєнтист, державний орган чи сама самонавчальна система? Філософська категорія провини в такому випадку підмінюється технічним терміном «збій», що нівелює право людини на справедливий розгляд її унікальної ситуації. Це створює загрозу «алгоритмічного детермінізму», де майбутнє людини визначається її цифровим минулим без права на моральне перетворення.

В українському контексті ця колізія загострюється через прискорену цифровізацію державних функцій. Запровадження автоматичних систем перевірки, скорингу чи розподілу ресурсів створює ризик появи так званого «чорного ящика» (blackbox) – ситуації, коли логіка прийняття рішення є непрозорою навіть для самих розробників. З погляду права, це порушує принцип верховенства закону, який має бути зрозумілим і передбачуваним. З погляду моралі – це акт відчуження, коли жива людина стикається з безособовою силою. Як застерігав М. Гайдеггер, людина в епоху техніки ризикує перетворитися на частину «постави», втративши здатність бути господарем власної долі під тиском технологічної необхідності (Гайдеггер, 1996).

Більше того, алгоритми часто успадковують соціальні упередження (biases), закладені в масивах даних, на яких вони навчалися. Це породжує нову форму цифрової несправедливості: система може дискримінувати певні групи населення, спираючись на кореляції, які не мають правового чи морального обґрунтування. В Україні, де питання соціальної справедливості та боротьби з корупцією є надчутливими, «цифрова нерівність» може стати новим фактором соціальної напруги. Аксіологічний вимір справедливості тут вимагає переходу від формального «панування коду» до «етичного дизайну» (ethics by design), де гуманістичні цінності інкорпуються в алгоритм ще на етапі його створення (Радутний, 2020, с. 360–365).

Отже, справедливість у цифрову добу не може бути зведена лише до технічної коректності обчислень. Вона залишається моральною категорією, що вимагає людської участі та емпатії. Правова система України повинна виступати гарантом того, що остаточне рішення, яке впливає на долю людини, завжди залишатиметься за людиною. Аксіологічний пріоритет має бути

наданий не швидкості обробки даних, а гідності особистості. Тільки за такої умови цифровізація стане шляхом до реальної справедливості, а не інструментом нового, технологічно досконалого відчуження (Даниль'ян, Дзьобань, 2021, с. 13–28).

Цифровізація соціальних зв'язків породила унікальний аксіологічний феномен: мережева структура суспільства стала одночасно каталізатором небаченої солідарності та інструментом деструктивної агресії. В Україні цей дуалізм виявився особливо яскраво. З одного боку, цифрові платформи стали фундаментом для горизонтальної самоорганізації, волонтерських рухів та миттєвої мобілізації ресурсів для захисту держави. Ця «цифрова солідарність» базується на високих моральних цінностях взаємодопомоги та жертвовності, перетворюючи мережу на простір колективного етичного вчинку. Тут право поступається місцем моральному імперативу: люди діють швидше за будь-які державні процедури, керуючись внутрішнім відчуттям справедливості (Баранов, Костенко, Дубняк&Головко, 2024).

Проте зворотним боком цього процесу є виникнення «цифрового трибуналу» – явища, коли мережева спільнота бере на себе функції суду та виконання покарання. Моральна колізія полягає у переході від здорової критики до кібербулінгу та культури скасування (*cancelculture*). В умовах війни емоційна напруга в українському сегменті інтернету часто призводить до того, що будь-яка відхилена від «норми» поведінка стає об'єктом тотального цькування. Як зазначав З. Бауман, у плинному сучасному світі межі між «публічним» та «приватним» стираються, а «сповідний характер» соцмереж робить кожного вразливим до агресії натовпу (Бауман, 2013). Правова система України наразі не має ефективних механізмів захисту честі та гідності в цифровому просторі, що залишає особистість беззахисною перед обличчям віртуального самосуду.

Філософський аспект цієї проблеми пов'язаний із трансформацією поняття «іншого». У цифровому середовищі опонент часто дегуманізується, перетворюючись на «аватар» або «нік», що знімає моральні бар'єри для прояву жорстокості. Колізія між правом на свободу вираження поглядів та обов'язком поважати гідність іншого вирішується не на користь останнього. Виникає парадокс: мережа, що мала б об'єднувати, стає інструментом поляризації. Жан Бодріяр описував це як стан «гіперреальності», де віртуальний конфлікт сприймається як реальніший за фізичний,

а цифрова репресія – як єдино можливий спосіб встановлення істини (Бодріяр, 2004).

Особливої уваги заслуговує питання «цифрової репутації» як нової аксіологічної валюти. В Україні морально-правова колізія виникає тоді, коли «цифрова страта» (публічне приниження в мережі) призводить до реальних правових наслідків: звільнення з роботи, розриву контрактів чи соціальної ізоляції без жодного доведеного факту правопорушення. Це ситуація правової аномії, де «цифрова мораль» певної групи стає вищою за презумпцію невинуватості. Тут ми бачимо зіткнення ліберальної правової парадигми (де вину встановлює суд) та архаїчної етики племені (де вину визначає колективне схвалення або осуд).

Крім того, алгоритми соціальних мереж, налаштовані на максимізацію залученості, свідомо підживлюють конфлікти, оскільки негативні емоції поширюються швидше. Це створює колізію між бізнес-інтересами технологічних гігантів та суспільною потребою в етичному спілкуванні. Мораль цифрового соціуму опиняється в заручниках у програмного коду, який заохочує радикалізацію думок. Для України, яка проходить через важкі випробування, це створює додаткові ризики розхитування внутрішньої єдності через маніпулятивні «хейт-шторми».

Шлях до вирішення цієї колізії лежить через розвиток цифрової етики та медіагігієни як складових нової аксіології. Право має встановити чіткі межі відповідальності за кібер-агресію, не обмежуючи при цьому свободу дискусії. Але основне завдання – моральне: ми повинні повернути в цифрове спілкування категорію «людського обличчя». Як зазначав етичний французький філософ Еммануель Левінас, саме зустріч з «Обличчям» іншого накладає на нас беззаперечне зобов'язання не чинити насильства (Левінас, 1999). У цифрову епоху це означає необхідність бачити за пікселями та екранами живу людину з її правом на помилку та захист гідності.

Зазначимо, що українська цифрова солідарність є унікальним прикладом того, як технології можуть підсилювати добро. Проте, щоб цей ресурс не перетворився на інструмент руйнації, суспільство має виробити імунітет до цифрового варварства. Аксіологічний вимір соціуму має еволюціонувати від «культури гніву» до «етики турботи» та правової культури, де цифрова платформа є місцем конструктивного діалогу, а не віртуальним ешафотом.

Як наголошував Ганс Йонас, наша відповідальність повинна зростати пропорційно до

нашої технічної могутності (Йонас, 2001). В українському контексті це вимагає створення такої законодавчої бази, яка була б не просто репресивною чи регуляторною, а адаптивною та етично орієнтованою, здатною захистити індивіда від «цифрового Левіафана» та мережевого самосуду. Становлення нової аксіології цифрового світу – це не лише технічне завдання, а передусім духовне зусилля, спрямоване на збереження людини в епоху алгоритмів.

Висновки. Підсумовуючи розгляд аксіологічних вимірів морально-правової проблематики цифрового соціуму, слід констатувати, що людство перебуває в точці фундаментального розриву між традиційною правовою парадигмою та новою технологічною реальністю. Наявні колізії – від деформації приватності до алгоритмізації справедливості – свідчать про те, що цифровізація не є аксіологічно нейтральним процесом. Вона активно переформатовує ціннісну ієрархію, де ефективність, швидкість та прозорість часто превалюють над людською автономією та гідністю. Для України, яка проходить через горнило війни, ці виклики є екзистенційними: наше суспільство змушене формувати нову цифрову етику в умовах максимальної напруги, де межа між захистом держави та свободою особистості є надзвичайно крихкою.

Подолання правової аномії та моральної розгубленості можливе лише на шляху утвердження

цифрового гуманізму. Це означає, що будь-яка правова норма чи програмний код повинні мати у своєму центрі людину як самоціль, а не як «стоячий резерв» даних.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаються у глибшому вивченні онтології віртуального права. Важливим є аналіз того, як цифрова ідентичність корелює з правосуб'єктністю та чи потребує сучасна людина закріплення нових «цифрових прав» на конституційному рівні (наприклад, права на офлайн, права на алгоритмічну прозорість або права на цифрову недоторканність). Окремим вектором досліджень має стати розробка етичних протоколів для штучного інтелекту в державному управлінні, що базувалися б на специфічних українських соціокультурних цінностях, таких як воля, солідарність та справедливість.

Крім того, наукового осмислення потребує феномен «цифрової стійкості» суспільства в умовах гібридних загроз. Подальші розвідки можуть бути спрямовані на пошук балансу між колективною безпекою та індивідуальною свободою у кіберпросторі. Вивчення цих аспектів дозволить не лише вдосконалити законодавство України, а й запропонувати світові унікальний досвід розбудови цифрового суспільства, яке, попри технологічний тиск та зовнішні виклики, зберігає свою людяність та відданість демократичним ідеалам.

Список використаних джерел

Баранов О., Костенко О., Дубняк М., Головка О. Цифрова трансформація суспільства: правові аспекти та сучасні проблеми: монографія, 2-ге вид.; ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України». Київ; Одеса : Фенікс, 2024. 184 с.

Барбашин С. В. Штучний інтелект: правове регулювання в Україні та ЄС. URL: <https://barbasnyn.law/statiti/shtuchnyj-intelekt-pravove-regulyuvannya-v-ukraini-ta-yes>.

Бауман З. Плинні часи: Життя в епоху непевності / пер. з англ. А. Кирницького. Київ : Дух і Літера, 2013. 176 с.

Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхуна. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.

Гайдеггер М. Питання про техніку. Першоджерела комунікативної філософії / наук. ред. та пер. з нім. А. Єрмоленко. Київ : Либідь, 1996. С. 134–150.

Даниль'ян О. Г., Дзьобань О. П. Філософія цифрового суспільства: світоглядно-ціннісні орієнтири. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2021. № 4 (51). С. 13–28.

Дзьобань О. П., Матета О. А., Буліч А. І. Амбівалентність впливу інформаційних технологій на ідентичність людини і її право на приватність. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія*. № 4 (63). 2024. С. 175–193. <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/315221>.

Зубофф Ш. Епоха наглядового капіталізму: Боротьба за людське майбутнє на новому рубежі сили / пер. з англ. Київ : Наш Формат, 2022. 600 с.

Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім. А. Єрмоленко. Київ : Лібра, 2001. 400 с.

Кушакова-Костицька Н. В. Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія. Київ : Логос, 2019. 533 с.

Левінас Е. Між нами. Дослідження. Думки про іншого; пер. з фр. В. Куринський; ред. М. Погребинський [та ін]; Національний ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ : Дух і Літера: Задруга, 1999. 291 с.

Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації : вибрані праці. Харків : Право, 2019. 512 с.

Радутний О. Е. На порозі маніфесту нової моралі та права (штучний інтелект, цифрова людина та глобальний перерозподіл). *Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному суспільстві: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22 травня 2020 р. /НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. С. 360–365.*

Фуко М. Наглядати і карати: Народження в'язниці / пер. з фр. П. Тарашчука. Київ : Основи, 1998. 392 с.

Хома О. Антропологічні виклики цифрової епохи: філософсько-правовий аналіз. *Філософська думка*. 2022. № 2. С. 45–58.

Floridi Luciano. The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design. *Oxford University Press*. 2021. 272 s.

References

Baranov, O., Kostenko, O., Dubnyak, M., Holovko, O. (2024). Digital transformation of society: legal aspects and modern problems: monograph, 2nd ed.; DNU "Institute of Information, Security and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine". Kyiv; Odesa: Phoenix. 184 p.

Barbashyn S. V. Artificial Intelligence: Legal Regulation in Ukraine and the EU. URL: <https://barbasnyn.law/statti/shtuchnyj-intelekt-pravove-regulyuvannya-v-ukraini-ta-yes>.

Bauman, Z. (2013). Fluid Times: Life in an Age of Uncertainty / trans. from English by A. Kyrnysky. Kyiv: Spirit and Letter. 176 p.

Baudrillard, J. (2004). Simulacra and simulation / translated from French by V. Khovhun. Kyiv: Solomiya Pavlychko Publishing House "Fundamentals". 230 p.

Heidegger, M. (1996). Questions about technology. Primary sources of communicative philosophy / scientific ed. and translated from German by A. Yermolenko. Kyiv: Lybid. Pp. 134–150.

Danilyan, O. G., Dzyoban, O. P. (2021). Philosophy of the digital society: worldview and value orientations. *Bulletin of the Yaroslav the Wise National Law University. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology*. No. 4 (51). Pp. 13–28.

Dzyoban, O. P., Mateta, O. A., Bulich, A. I. (2024). Ambivalence of the impact of information technologies on human identity and their right to privacy. *Bulletin of the Yaroslav the Wise National Law University. Series: philosophy, philosophy of law, political science, sociology*. No. 4 (63). Pp. 175–193. <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/315221>.

Zuboff, Sh. (2022). The Age of Surveillance Capitalism: The Struggle for Human Future at the New Frontier of Power / translated from English. Kyiv: Nash Format. 600 p.

Jonas, G. (2001). The Principle of Responsibility. In Search of Ethics for a Technological Civilization / trans. from German. A. Ermolenko. Kyiv: Libra. 400 p.

Kushakova-Kostytska, N. V. (2019). Philosophical and Legal Principles of the Development of the Information Society in Ukraine: Monograph. Kyiv: Logos. 533 p.

Levinas, E. (1999). Between Us. Research. Thoughts on the Other; trans. from French. V. Kurynskyi; ed. M. Pogrebyskyi [et al.]; National University "Kyiv-Mohyla Academy". Kyiv: Spirit and Letter: Zadruga. 291 p.

Maksimov, S. I. (2019). Philosophy of law: modern interpretations: selected works. Kharkiv: Pravo. 512 p.

Radutny, O. E. (2020). On the threshold of the manifesto of new morality and law (artificial intelligence, digital man and global redistribution). *Contradictions of the interaction of morality and law in modern society: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, May 22, 2020 / Yaroslav the Wise New Law University*. Kharkiv: Madrid Printing House. Pp. 360–365.

Foucault, M. (1998). To Supervise and Punish: The Birth of the Prison / trans. from French by P. Tarashchuk. Kyiv: Osnovy. 392 p.

Khoma, O. (2022). Anthropological challenges of the digital age: philosophical and legal analysis. *Philosophical Thought*. No. 2. Pp. 45–58.

Floridi, Luciano. (2021). The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design. *Oxford University Press*. 272 s.

LEONID, KOCHETOV – PhD Student, Department of Philosophy and Political Science,
Zhytomyr Ivan Franko State University (Zhytomyr, Ukraine)
E-mail: leonid150970@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0009-0007-6497-644X>

**AXIOLOGICAL DIMENSIONS OF THE MORAL
AND LEGAL PROBLEMS OF THE DIGITAL SOCIETY**

Abstract

The article provides a philosophical and legal analysis of the transformation of value orientations of modern society in conditions of intensive digitalization. The author substantiates the thesis that digital transformation is not just a technical process, but a fundamental ontological challenge that causes a deep axiological crisis. The main focus is on identifying and analyzing collisions between the static nature of legislation and the dynamic nature of digital morality, which is especially acute in the Ukrainian socio-cultural context. The evolution of the concept of "freedom" in virtual space is explored – from early digital libertarianism to the formation of the "digital Leviathan", where mechanisms of algorithmic control and total monitoring come into conflict with the moral autonomy of the individual. The dilemma between privacy and transparency is detailed, where the introduction of the concept of the "state in the smartphone" creates risks of objectifying a person and turning him into a "digital resource", which correlates with M. Heidegger's ideas about the essence of technology as a "position". Special emphasis is placed on the issue of justice in the era of the dominance of artificial intelligence algorithms. A moral conflict has been identified related to the blurring of subjectivity and responsibility in the legal field when automated systems make decisions that have a fateful impact on the individual. The phenomenon of "digital solidarity" in Ukraine is analyzed as a positive manifestation of network ethics in wartime conditions, which, at the same time, borders on the destructive phenomena of cyberbullying and "digital lynching". The author argues that the legal system of Ukraine should evolve towards "ethical design", where human dignity is the main axiological criterion for evaluating any technological innovation. The conclusions emphasize that resolving the outlined conflicts is possible only through the establishment of the principles of digital humanism. A conceptual framework is proposed for building a dialogue between legislators, technology developers, and civil society to harmonize moral and legal relations in the digital age. Prospects for further research are associated with the need to develop a new theory of human "digital rights" that would guarantee the preservation of their subjectivity in conditions of total algorithmization of social space.

Keywords: axiology, digital morality, legal conflict, digital society, privacy, artificial intelligence, digital solidarity, humanism, Ukraine.

© The Authors(s) 2026
This is an open access article under
The Creative Commons CC BY license

Received date 12.06.2026
Accepted date 12.07.2026
Published date 16.10.2026

How to cite: Кочетов, Леонід. Аксиологічні виміри морально-правової проблематики цифрового соціуму. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2026. 28(105). P. 86–93.

doi: <https://doi.org/10.26661/hst-2026-28-105-09>